

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

30.09.2020 № 1214

Про затвердження типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства

Відповідно до [підпункту 13](#) пункту 4 та [пункту 8](#) Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630, та з метою підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства під час освітнього процесу **НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити такі, що додаються:

Типову програму підвищення кваліфікації керівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства;

Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства.

2. Директорату дошкільної, позашкільної та інклюзивної освіти (Сальков В.) забезпечити оприлюднення на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України Типової програми підвищення кваліфікації керівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства, Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства (далі - типові програми).

3. Рекомендувати закладам післядипломної педагогічної освіти використовувати типові програми під час організації та проведення навчання педагогічних працівників для роботи в закладах дошкільної освіти.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Мандзій Л.

Т.в.о. Міністра

С. Шкарлет

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України
30 вересня 2020 року № 1214

ТИПОВА ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації керівників закладів дошкільної
освіти щодо запобігання проявам насильства

1. Розробник

Державна установа "Український інститут розвитку освіти".

2. Мета підвищення кваліфікації

Формування компетентностей керівників закладів дошкільної освіти, необхідних для ефективної організації освітнього процесу та створення безпечного освітнього середовища, вільного від будь-яких проявів насильства, своєчасного запобігання та протидії проявам насильства стосовно здобувачів дошкільної освіти, що здійснюється відповідно до Конституції України, законів України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", "Про охорону дитинства", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)", "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні", "Про соціальні послуги", "Про запобігання та протидію домашньому насильству".

3. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

удосконалення здатності здійснювати управлінську діяльність згідно з вимогами законодавства щодо запобігання та протидії будь-яким проявам насильства стосовно здобувачів дошкільної освіти під час освітнього процесу;

удосконалення здатності організовувати та підтримувати реалізацію педагогічними працівниками закладу дошкільної освіти завдань щодо запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, зокрема домашньому насильству, булінгу, жорстокому поводженню, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, стосовно здобувачів дошкільної освіти під час освітнього процесу;

удосконалення здатності створювати та підтримувати здорове та безпечне, інклюзивне освітнє середовище закладу дошкільної освіти;

удосконалення здатності до конструктивної та екологічної взаємодії з учасниками освітнього процесу щодо запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, зокрема домашньому насильству, булінгу, жорстокому поводженню, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронної комунікації.

4. Напрями підвищення кваліфікації:

розвиток управлінської, громадянської, емоційно-етичної, соціальної компетентностей, культури самовираження.

5. Зміст програми

Типова програма підвищення кваліфікації керівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства (далі - Програма) розроблена відповідно до державної політики у галузі освіти, в тому числі забезпечення якісної та доступної дошкільної освіти.

Актуальність Програми визначається вимогами законодавства, зокрема Конституції України, законів України "Про охорону дитинства", "Про запобігання та протидію домашньому насильству", "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу", "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні", "Про соціальні послуги", "Про запобігання та протидію домашньому насильству" щодо заборони насильства над дитиною та її експлуатації, гарантії права дитини на захист від усіх форм насильства, забезпечення підготовки фахівців відповідної кваліфікації та галузі знань з метою належного виконання ними функцій із запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування).

Наслідки насильства позначаються на емоційному та когнітивному розвитку, фізичному і психічному здоров'ї дитини, послаблюють її прихильність до оточення, викликають почуття страху та небезпеки, можуть впливати на безпеку та доброзичливість освітнього середовища, результати навчання, що суперечить завданням дошкільної освіти. Програма ґрунтується на загальноприйнятих принципах поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі й гідності, будь-яких проявів насильства, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, до дискримінації за будь-якими ознаками, що визначено як одну із засад державної політики у сфері освіти.

Програму укладено за такими темами:

міжнародно-правові стандарти та національне законодавство щодо запобігання та протидії проявам насильства в закладах освіти, зокрема дошкільної освіти;

діяльність керівників закладів дошкільної освіти із запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, зокрема жорстокому поведженню, домашньому насильству, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, стосовно здобувачів дошкільної освіти під час освітнього процесу;

порядок реагування керівника закладу дошкільної освіти у разі виявлення будь-яких проявів насильства, зокрема жорстокого поведження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, стосовно здобувачів дошкільної освіти під час освітнього процесу;

діяльність закладу дошкільної освіти щодо попередження будь-яких проявів насильства під час освітнього процесу, зокрема жорстокого поведження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, та створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища.

Тема. Міжнародно-правові стандарти та національне законодавство щодо запобігання та протидії проявам насильства в закладах освіти, зокрема дошкільної освіти.

Насильство як суспільна проблема.

Причини, прояви, види, наслідки насильства для дитини, зокрема жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій.

Міжнародні стандарти та національне законодавство щодо захисту дитини від будь-яких проявів насильства. Відповідальність за вчинення насильства, зокрема стосовно дитини.

Суб'єкти виявлення та реагування на будь-які прояви насильства стосовно дитини, зокрема жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій в закладах дошкільної освіти.

Тема. Діяльність керівників закладів дошкільної освіти із запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, зокрема жорстокому поводженню, домашньому насильству, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, стосовно здобувачів дошкільної освіти під час освітнього процесу.

Нормативно-правова база діяльності керівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання та протидії будь-яким проявам насильства стосовно дитини під час освітнього процесу, зокрема жорстокому поводженню, домашньому насильству, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій.

Обов'язки керівника закладу дошкільної освіти щодо запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, зокрема жорстокому поводженню, домашньому насильству, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, відповідно до законодавства.

Права та обов'язки учасників освітнього процесу щодо запобігання та протидії будь-яким проявам насильству під час освітнього процесу.

Використання медіа засобів в комунікації з учасниками освітнього процесу (обладнання, програмного забезпечення, додатків, соціальних мереж, створення освітнього контенту) та вплив інформації на формування цінностей, ставлень в суспільстві та нетерпимості до будь-яких проявів насильства.

Ризики для дітей в цифровому середовищі та організація безпеки дітей у цифровому середовищі під час освітнього процесу, зокрема дистанційного навчання.

Тема. Порядок реагування керівника закладу дошкільної освіти у разі виявлення будь-яких проявів насильства, зокрема жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, стосовно здобувачів дошкільної освіти під час освітнього процесу.

Особливості виявлення та реагування учасників освітнього процесу на вчинення насильства щодо дитини.

Порядок реагування керівника закладу дошкільної освіти у разі виявлення насильства стосовно здобувачів дошкільної освіти.

Порядок взаємодії керівника закладу дошкільної освіти з іншими суб'єктами реагування на вчинення насильства щодо дитини відповідно до законодавства.

Діяльність керівника закладу дошкільної освіти щодо організації освітнього процесу для дитини, що постраждала від насильства з метою створення безпечних і комфортних умов навчання.

Тема. Діяльність закладу дошкільної освіти щодо попередження будь-яких проявів насильства під час освітнього процесу, зокрема жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, та створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища.

Поняття безпечного, інклюзивного освітнього середовища.

Система показників, за якими здійснюється оцінювання рівня безпеки і комфорту закладу дошкільної освіти, визначення його сильних і слабких сторін, комплексне планування заходів з удосконалення рівня безпеки і комфорту освітнього середовища.

Психологічно безпечне, вільне від будь-яких проявів насильства, освітнє середовище як пріоритетна складова безпечного, інклюзивного освітнього середовища та запорука успішного навчання.

Урахування антидискримінаційного підходу при плануванні освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Інструменти (методи, методики, процедури) профілактичної роботи з попередження насильства в закладі дошкільної освіти. Суб'єкти профілактичної роботи в закладі дошкільної освіти.

Впровадження відновних практик в закладах дошкільної освіти.

Залучення батьків до системи профілактичної роботи з попередження насильства в закладі дошкільної освіти.

Обсяг: 30 год. (1 кредит ЄКТС)

Форма підвищення кваліфікації: очна/очно-дистанційна/дистанційна

Перелік компетентностей, що удосконалюватимуться:

1) Загальні компетентності:

здатність діяти соціально відповідально та свідомо;

здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня;

здатність до цінування й поваги багатоманітності та мультикультурності у суспільстві;

здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел;

здатність вчитися і оволодівати новими знаннями з метою реагування на виклики в професії;

здатність оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення.

2) Фахові компетентності:

здатність керуватися в управлінській діяльності [Конституцією України](#), законами України і нормативно-правовими актами в галузі освіти з метою протидії та попередження насильства;

здатність проектувати, розробляти документи;

здатність приймати і ухвалювати рішення, що ґрунтуються на оцінці існуючих альтернатив і ризиків;

здатність здійснювати контроль і рефлексію управлінської діяльності з метою протидії та попередження насильства щодо здобувачів дошкільної освіти;

здатність визначати і враховувати запити і очікування всіх учасників освітнього процесу з метою створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища;

здатність до створення організаційно-педагогічних умов для безперервного професійного розвитку педагогічних працівників;

здатність до усвідомленої, конструктивної та екологічної взаємодії з учасниками освітнього процесу щодо запобігання та протидії насильству, забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема таких, що можуть загрожувати їхньому життю та здоров'ю.

Очікувані результати навчання:

здійснювати управлінську діяльність згідно з вимогами законодавства щодо запобігання та протидії проявам насильства стосовно здобувачів дошкільної освіти;

формувати накази, розпорядження для виконання працівниками закладу дошкільної освіти з метою виконання ними вимог щодо протидії насильству в освітній діяльності;

аналізувати і враховувати отримані дані від учасників освітнього процесу, що можуть вказувати на ймовірність виникнення ризиків для життя, здоров'я та розвитку здобувачів дошкільної освіти;

приймати і ухвалювати рішення, враховуючи існуючі альтернативи й ризики щодо здобувачів дошкільної освіти у ситуації виявлення насильства, зокрема жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронної комунікації;

конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, сприяти порозумінню між учасниками освітнього процесу;

забезпечувати створення безпечного, інклюзивного та орієнтованого на розвиток здобувачів дошкільної освіти освітнього середовища;

організовувати співпрацю з різними суб'єктами реагування на випадки насильства стосовно дитини.

Орієнтовний розподіл годин за видами діяльності

Назви тем	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Усього
Міжнародно-правові стандарти та національне законодавство щодо запобігання та протидії проявам насильства в закладах освіти, зокрема дошкільної освіти	2	2	2	6
Діяльність керівників закладів дошкільної освіти із запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, зокрема жорстокому поводженню, домашньому насильству, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, стосовно здобувачів дошкільної освіти під час освітнього процесу	2	2	2	6
Порядок реагування керівника закладу дошкільної освіти у разі виявлення будь-яких проявів насильства, зокрема жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, стосовно здобувачів дошкільної освіти під час освітнього процесу	2	2	2	6
Діяльність закладу дошкільної освіти щодо попередження будь-яких проявів насильства під час освітнього процесу, зокрема жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, та створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища	4	4	2	10

Оцінювання результатів навчання	2	-	-	2
Усього	12	10	8	30

Розподіл годин за видами діяльності має орієнтовний характер. Послідовність і кількість годин на вивчення окремих тем може змінювати суб'єкт підвищення кваліфікації у межах часу, передбаченого Програмою, з урахуванням індивідуальних потреб, професійного досвіду, й запитів керівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства.

Вибір форми організації освітнього процесу, методів і засобів навчання для досягнення результатів навчання, визначених Програмою, здійснює суб'єкт підвищення кваліфікації.

Система та критерії оцінювання результатів навчання керівників закладів дошкільної освіти визначаються суб'єктом підвищення кваліфікації.

Список рекомендованої літератури

Нормативно-правові документи

1. [Конституція України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. [Закон України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text) "Про охорону дитинства" № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

3. [Закон України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text) "Про запобігання та протидію домашньому насильству" № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

4. [Закону України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text) "Про освіту" № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. [Закон України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text) "Про дошкільну освіту" № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

6. [Закон України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text) "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)" 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>

7. Постанова КМУ "Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі" від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>

8. Постанова КМУ "Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема таких, що можуть загрожувати їхньому життю та здоров'ю" від 03.10.2018 № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text>

9. Постанова КМУ "Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах" від 01.06.2020 № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#n7>

10. Наказ МОН "Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами" від 02 жовтня 2018 р. № 1047. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekoniendacij-shodo-viyavlennya-reaguvannya-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzayemodiyi-pedagogichnih-pracivnikov-iz-inshimi-organami-ta-sluzhbami>

11. Наказ МОН "Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти" від 28.12.2019 № 1646, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 р. за № 111/34394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text>

Листи МОН України

12. Лист МОН України "Деякі питання щодо створення у 2019/2020 н. р. безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок" від 27.06.2019 за № 1/9-414. URL: <https://imzo.gov.ua/2019/07/02/lyst-mon-vid-27-06-2019-1-9-414-deiaki-pytannia-shchodo-stvorennia-u-2019-2020-n-r-bezpechnoho-osvitnoho-seredovyscha-formuvannia-v-ditey-ta-uchnivs-koi-molodi-tsinnisnykh-zhyttievych-navychok/>

13. Лист МОН України "Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству" від 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/05/21/lyst-mon-vid-18-05-2018-1-11-5480-metodychni-rekomendatsiji-schodo-zapobihannya-ta-protydiji-nasyilstvu/>

14. Лист МОН України "Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)" від 14.08.2020 № 1/9-436. URL: https://drive.google.com/file/d/1nTDyYVLH7KHAyJYV-rbSa_NZ_ZrEBDxA/view

15. Лист МОН України "Роз'яснення щодо застосування наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646" від 13.04.2020 № 1/9-207. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS33891.html

Основна література

16. Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей: методичні рекомендації для педагогів дошкільних навчальних закладів. - К. : Агентство "Україна". - 2016. - 100 с.

17. Безпечна і дружна до дитини школа в контексті реформи "НУШ" / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. - К. : Алатон, 2020. - 64 с.

18. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. - К. : ФОП Нічога С. О. - 2020. - 196 с.

19. Вибрані матеріали міжнародної програми з формування м'яких навичок СЕЕ-навчання / За загальною редакцією О. Елькіна, О. Масалітіної, Я. Фюрста. - Харків : Дім реклами, 2019. - Спеціально для П'ятої національної (не)конференції для шкільних педагогів Ed Camp Ukraine 2019.

20. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В. М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровської В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. - Київ : ТОВ "Видавничий дім "КАЛІТА", 2014. - 282 с.

21. Ілюзія захисту. Аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження системи захисту дітей в Україні. Норе and Home for Children, 2016.

22. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеева О.О., Дятленко Н.М., Софій Н.З., Найда Ю.М. Під заг. ред. Шинкаренка В.І. - К. : ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2011. - 100 с.

23. Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення / Методичні рекомендації. - Київ : ТОВ "Агентство "Україна", 2017. - 76 с.

24. Попередження насильства у закладах освіти. Методичний посібник для педагогічних працівників. БФ "Здоров'я жінки і планування сім'ї". - Київ : 2019.

25. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів "гарячих" ліній / Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. - Київ, 2016. - 90 с.

26. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / В.Л. Андрєєнкова, В.О. Мельничук, О.А. Калашник. - Київ: ТОВ "Агентство "Україна", 2019. - 132 с.

27. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки. Методичний посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - Київ : Логос, 2015, - 232 с.

28. Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. Навч.-метод. посіб. / За заг. ред. д. п. н., проф. Оржеховської В.М. - Кіровоград : Імекс ЛТД, 2014. - 172 с.

29. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т.П. - К., 2018.

Електронні ресурси

30. Навчально-методичний посібник "Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренера". Режим доступу: http://posibnyk.nus.org.ua/wp-content/uploads/HANDOUT-for-trainers_TOT-Sept-2018_corrected-final1-new.pdf

31. Серія ліфлетів з протидії булінгу для дітей, педагогів та батьків / Інфографіки. Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/1PT_1hu5Ua9sRyITKGTyT4JvLHSEZ_1G6

32. Онлайн-курс "Протидія та попередження булінгу (цькуванню) в закладах освіти". Режим доступу: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:MON+AB101+2019_T2/about

33. Онлайн-курс "Дім (не)безпеки". Режим доступу: <https://nonviolence.ed-era.com/>

34. Anti-Bullying Alliance United against bullying. Режим доступу: <https://www.anti-bullyingalliance.org.uk/>

35. UNESCO. Режим доступу: <https://en.unesco.org/news/framework-reopening-schools>

**Директор Українського
інституту розвитку освіти**

В. Карандей

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки України
30 вересня 2020 року № 1214

ТИПОВА ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників
закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам
наси́льства

1. Розробник

Державна установа "Український інститут розвитку освіти".

2. Мета підвищення кваліфікації

Формування компетентностей педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, необхідних для ефективної організації освітнього процесу та створення безпечного освітнього середовища, вільного від будь-яких проявів насильства, своєчасного запобігання та протидії проявам насильства стосовно здобувачів дошкільної освіти відповідно до Конституції України, законів України "Про запобігання та протидію домашньому насильству", "Про охорону дитинства", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)", "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні", "Про соціальні послуги".

3. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

підвищення обізнаності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти та готовності до запобігання та протидії будь-яким проявам насильства стосовно дітей під час освітнього процесу;

удосконалення здатності своєчасно виявляти постраждалих дітей від насильства, зокрема жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненого за допомогою засобів електронних комунікацій;

удосконалення здатності реагувати на випадки насильства відповідно до законодавства;

удосконалення здатності щодо запобігання насильству, зокрема жорстокому поводженню, домашньому насильству, булінгу, в тому числі вчиненого за допомогою засобів електронних комунікацій, стосовно здобувачів дошкільної освіти та створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища.

4. Напрями підвищення кваліфікації

розвиток громадянської, емоційно-етичної, соціальної компетентностей, здатності створювати та підтримувати безпечне та інклюзивне освітнє середовище, вільне від будь-яких проявів насильства, забезпечувати додаткову підтримку в освітньому процесі дітям з особливими освітніми потребами та дітям, що постраждали від насильства, використовувати засоби електронної комунікації та цифрові технології в освітньому процесі з дотриманням вимог до захисту персональних даних та засад кібербезпеки.

Зміст програми

Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства (далі - Програма) розроблена відповідно до державної політики у галузі освіти, зокрема забезпечення якісної та доступної дошкільної освіти.

Актуальність Програми визначається законодавством, зокрема законами України "Про охорону дитинства", "Про запобігання та протидію домашньому насильству", "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)", "Про охорону дитинства".

Насильство призводить до виникнення різних медичних і соціальних проблем, а також має прямий і непрямий вплив на подальше життя особистості. Різні форми насильства взаємопов'язані, адже в основі лежать одні й ті ж причини. Через наявність спільних причин вони нерідко зустрічаються в сукупності, одна форма насильства може призводити до іншої. Причини насильства мають корені у ряді соціальних, культурних, економічних явищ, що впливають на спільноти, сім'ї, групи пов'язаних особистими відносинами людей, а також досвіді, які діти отримують у повсякденному житті. Наслідки насильства позначаються на емоційному та когнітивному розвитку, фізичному і психічному здоров'ї дитини, послаблюють її прихильність до оточення, викликають почуття страху та небезпеки, можуть впливати на безпеку та доброзичливість освітнього середовища та результати навчання, що суперечить завданням дошкільної освіти.

Програма ґрунтується на загальноприйнятих принципах поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі й гідності, будь-яких проявів насильства, в тому числі вчиненому за допомогою засобів електронних комунікацій, до дискримінації за будь-якими ознаками.

Програму укладено за такими темами:

насильство стосовно дитини як суспільне явище;

своєчасне виявлення постраждалих від насильства, в тому числі вчиненого за допомогою електронних засобів комунікації, під час освітнього процесу та реагування;

виявлення та реагування на випадки насильства стосовно дітей у цифровому середовищі;

попередження будь-яких проявів насильства в закладі дошкільної освіти під час освітнього процесу, створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища.

Тема. Насильство стосовно дитини як суспільне явище.

Поняття насильства, його види, форми насильства, причини, прямі та непрямі наслідки. Статистичні дані щодо поширення насильства стосовно дітей в Україні та світі, результати досліджень щодо наслідків насильства.

Нормативно-правова база щодо запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, в тому числі вчиненому за допомогою електронних засобів комунікацій, в Україні та відповідальності за його вчинення (Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, Європейська рамка якості дошкільної освіти та догляду за дітьми, Конституція України, закони України "Про освіту", "Про охорону дитинства", "Про дошкільну освіту", "Про запобігання та протидію домашньому насильству", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)", "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні", "Про соціальні послуги", Сімейний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення тощо).

Права та обов'язки педагогічних працівників закладів дошкільної освіти із запобігання та протидії будь-яким проявам насильства, в тому числі вчинених за допомогою електронної засобів комунікації, щодо здобувачів дошкільної освіти.

Тема. Своєчасне виявлення постраждалих від насильства, в тому числі вчиненого за допомогою електронних засобів комунікації, під час освітнього процесу та реагування.

Типові ознаки та прояви у постраждалих від різних видів насильства дітей дошкільного віку.

Порядок реагування на різні прояви насильства, в тому числі вчиненого за допомогою електронних засобів комунікацій, в закладі дошкільної освіти відповідно до законодавства.

Особливості організації освітнього процесу в колективі, де були виявлені прояви насильства стосовно дитини в закладі дошкільної освіти.

Особливості спілкування з дітьми, які постраждали від насильства, під час освітнього процесу та підтримка їх психічного здоров'я.

Рекомендації щодо опитування дитини, яка постраждала від насильства.

Взаємодія суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії будь-яким проявам насильства стосовно дитини.

Тема. Виявлення та реагування на випадки насильства стосовно дітей у цифровому середовищі.

Особливості взаємодії з цифровим середовищем дітей дошкільного віку (мета та регулярність користування, популярні програми та додатки).

Безпечні налаштування та батьківські контролі для дитячих гаджетів: їх можливості та обмеження у профілактиці насильства над дітьми у цифровому середовищі (безпечне підключення до WiFi, встановлення паролів; налаштування безпечного пошуку у браузерах; встановлення батьківських контролів на різних цифрових пристроях, у розважальних мережах, у пошукових системах та в якості додаткових програм).

Розвиток критичного мислення у дітей дошкільного віку як профілактика насильства над дітьми у цифровому середовищі (особливості розвитку критичного мислення; вправи для розвитку критичного мислення дітей дошкільного віку).

Культура використання цифрових пристроїв та мережі Інтернет як профілактика насильства над дітьми у цифровому середовищі (рекомендації щодо використання Інтернету та цифрових пристроїв в закладах дошкільної освіти; основні правила поведінки в цифровому середовищі).

Насильство над дітьми в цифровому середовищі: визначення, види, причини та наслідки.

Правила фото- та відеозйомки дітей в закладах дошкільної освіти: немайнове особисте право кожної дитини та профілактика психологічного та сексуального насильства над дітьми в цифровому середовищі.

Реагування на виявлене педагогічними працівниками закладів дошкільної освіти насильство стосовно дитини в цифровому середовищі (основні норми та рекомендації, визначені міжнародними договорами та національними нормативно-правовими актами щодо захисту дітей від насильства в цифровому середовищі).

Тема. Попередження будь-яких проявів насильства в закладі дошкільної освіти під час освітнього процесу та створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища.

Поняття безпечного, інклюзивного освітнього середовища.

Психологічно безпечне, вільне від будь-яких проявів насильства, освітнє середовище як пріоритетна складова безпечного, інклюзивного освітнього середовища та запорука успішного навчання.

Інструменти (методи, методики, процедури) профілактичної роботи з попередження насильства в закладі дошкільної освіти.

Впровадження відновних практик в закладах дошкільної освіти.

Залучення батьків до системи профілактичної роботи з попередження насильства в закладі дошкільної освіти.

Система показників, за якими здійснюється оцінювання рівня безпеки і комфорту закладу дошкільної освіти, визначення його сильних і слабких сторін, комплексне планування заходів з підтримання безпеки на належному рівні.

Взаємодія учасників освітнього процесу та залучення батьків до попередження будь-яких проявів насильства в цифровому середовищі.

Урахування потреб здобувачів дошкільної освіти в інформації, їхніх вікових особливостей, когнітивних можливостей, індивідуальних особливостей, змін поведінки тощо при плануванні роботи закладу дошкільної освіти.

Рекомендації щодо спілкування з дітьми з метою профілактики потрапляння їх у ситуацію насильства або скоєння насильства щодо інших в цифровому середовищі.

Рекомендації щодо забезпечення в рамках змісту дошкільної освіти тем про повагу до людського багатоманіття, дотримання прав людини, загальнолюдських цінностей, рівності та недискримінації. Урахування антидискримінаційного підходу при плануванні освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Рекомендації щодо розроблення та реалізація програм, що сприяють розвитку особистості та моральному становленню здобувачів дошкільної освіти, духу співробітництва та партнерства, взаємоповаги, навичок ефективного спілкування, ненасильницького вирішення конфліктів, управління емоціями тощо.

Рекомендації щодо розроблення та/або використання інформаційно-методичних матеріалів щодо запобігання і протидії насильству та булінгу до здобувачів дошкільної освіти.

Обсяг: 30 год. (1 кредит ЄКТС)

Форма підвищення кваліфікації: очна/очно-дистанційна/дистанційна

Перелік компетентностей, що удосконалюватимуться

1) Загальні компетентності:

здатність до критичного мислення;

здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

здатність вчитися і оволодівати знаннями з метою реагування на виклики в професії;

здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

здатність оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення;

здатність аналізувати та запобігати проблемам;

здатність до міжособистісної взаємодії;

здатність до цінування та поваги багатоманітності;

здатність діяти відповідально та свідомо.

2) Фахові компетентності:

здатність дотримуватись вимог нормативно-правових документів, що регламентують організацію освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, з метою протидії та попередження насильства;

здатність до виявлення проявів, з'ясування причин та наслідків насильства, в тому числі вчиненого за допомогою електронних засобів комунікації;

здатність вирішувати конфлікти ненасильницьким шляхом під час освітнього процесу;

здатність використовувати науково-педагогічні методи організації освітнього процесу для запобігання і протидії насильству та булінгу в закладі дошкільної освіти;

здатність створювати та підтримувати безпечне, інклюзивне освітнє середовище для учасників освітнього процесу;

здатність до надання додаткової підтримки дітям з особливими освітніми потребами та їхнім батькам з метою протидії та попередження насильства;

здатність до організації взаємодії з різними суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству.

Очікувані результати навчання:

підвищити обізнаність педагогічних працівників закладів дошкільної освіти про способи запобігання та протидії насильству стосовно здобувачів дошкільної освіти;

інтегрувати тему протидії насильству, в тому числі вчиненому за допомогою електронних засобів комунікації, в навчальні програми та інші заходи;

ідентифікувати ознаки, що можуть вказувати на ймовірність виникнення ризиків для життя, здоров'я та розвитку здобувачів дошкільної освіти;

ідентифікувати ситуації насильства, в тому числі жорстокого поводження, домашнього насильства, булінгу, в тому числі вчиненого за допомогою електронних засобів комунікації, щодо здобувачів дошкільної освіти;

попереджувати будь-які прояви насильства стосовно здобувачів дошкільної освіти;

сприяти наданню своєчасної допомоги, ефективної інформаційної підтримки учасникам освітнього процесу відповідно до основних засад у сфері захисту дітей від насильства;

сприяти створенню безпечного, інклюзивного освітнього середовища закладів дошкільної освіти;

залучити учасників освітнього процесу до створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища закладів дошкільної освіти;

співпрацювати з різними суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству.

Орієнтовний розподіл годин за видами діяльності

Назви тем	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Усього
Насильство стосовно дитини як суспільне явище.	2	2	2	6
Своєчасне виявлення постраждалих від насильства, в тому числі вчиненого за допомогою електронних засобів	2	2	2	6

комунікації, під час освітнього процесу та реагування.				
Виявлення та реагування на випадки насильства стосовно дітей у цифровому середовищі.	2	2	2	6
Попередження будь-яких проявів насильства в закладі дошкільної освіти під час освітнього процесу та створення безпечного, інклюзивного освітнього середовища.	4	4	2	10
Оцінювання результатів навчання	2	-	-	2
Усього	12	10	8	30

Розподіл годин за видами діяльності має орієнтовний характер. Послідовність і кількість годин на вивчення окремих тем може змінювати суб'єкт підвищення кваліфікації у межах часу, передбаченого Програмою, з урахуванням індивідуальних потреб й професійного досвіду педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства, та запитів керівників закладів освіти тощо.

Вибір форми організації освітнього процесу, методів і засобів навчання для досягнення результатів навчання, визначених Програмою, здійснює суб'єкт підвищення кваліфікації.

Система та критерії оцінювання результатів навчання педагогічних працівників закладів дошкільної освіти визначаються суб'єктом підвищення кваліфікації.

Список рекомендованої літератури

Нормативно-правові документи

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Закон України "Про охорону дитинства" № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

3. Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

4. Закону України "Про освіту" № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. Закон України "Про дошкільну освіту" № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

6. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)" № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>

7. Постанова КМУ "Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі" від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>

8. Постанова КМУ "Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема таких, що можуть загрожувати їхньому життю та здоров'ю" від 03.10.2018 № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text>

9. Постанова КМУ "Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах" від 01.06.2020 № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#n7>

10. Наказ МОН "Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами" від 02 жовтня 2018 р. № 1047. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekoniendacij-shodo-viyavlennya-reaguvannya-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzayemodiyi-pedagogichnih-pracivnikov-iz-inshimi-organami-ta-sluzhbami>

11. Наказ МОН "Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти" від 28.12.2019 № 1646, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 р. за № 111/34394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text>

Листи МОН України

12. Лист МОН України "Деякі питання щодо створення у 2019/2020 н. р. безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок" від 27.06.2019 за № 1/9-414. URL: <https://imzo.gov.ua/2019/07/02/lyst-mon-vid-27-06-2019-1-9-414-deiaki-pytannia-shchodo-stvorennia-u-2019-2020-n-r-bezpechnoho-osvitnoho-seredovishcha-formuvannia-v-ditey-ta-uchnivs-koi-molodi-tsinnisnykh-zhyttievych-navychok/>

13. Лист МОН України "Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству" від 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/05/21/lyst-mon-vid-18-05-2018-1-11-5480-metodychni-rekomendatsiji-schodo-zapobihannya-ta-protydiji-nasyilstvu/>

14. Лист МОН України "Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)" від 14.08.2020 № 1/9-436. URL: https://drive.google.com/file/d/1nTDyYVLH7KHAyJYV-rbSa_NZ_ZrEBDxA/view

15. Лист МОН України "Роз'яснення щодо застосування наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646" від 13.04.2020 № 1/9-207. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS33891.html

Основна література

16. Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей: методичні рекомендації для педагогів дошкільних навчальних закладів. - К. : Агентство "Україна". - 2016. - 100 с.

17. Безпечна і дружна до дитини школа в контексті реформи "НУШ" / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. - К. : Алатон, 2020. - 64 с.

18. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. - К. : ФОП Нічога С.О. - 2020. - 196 с.

19. Вибрані матеріали міжнародної програми з формування м'яких навичок СЕЕ-навчання / За загальною редакцією О. Елькіна, О. Масалітіної, Я. Фюрста. - Харків : Дім реклами, 2019. - Спеціально для П'ятої національної (не)конференції для шкільних педагогів Ed Camp Ukraine 2019.

20. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровської В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. - Київ : ТОВ "Видавничий дім "КАЛИТА", 2014. - 282 с.

21. Ілюзія захисту. Аналітичний звіт за результатами комплексного дослідження системи захисту дітей в Україні. Норе and Home for Children, 2016.

22. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикєєва О.О., Дятленко Н.М., Софій Н.З., Найда Ю.М. Під заг. ред. Шинкаренко В.І. - К. : ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2011. - 100 с.

23. Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення / Методичні рекомендації. - Київ : ТОВ "Агентство "Україна", 2017. - 76 с.

24. Попередження насильства у закладах освіти. Методичний посібник для педагогічних працівників. БФ "Здоров'я жінки і планування сім'ї". - Київ : 2019.

25. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів "гарячих" ліній / Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. - Київ, 2016. - 90 с.

26. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / В.Л. Андрєєнкова, В.О. Мельничук, О.А. Калашник. - Київ: ТОВ "Агентство "Україна", 2019. - 132 с.

27. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки. Методичний посібник / За ред. З.Г. Кісарчук. - Київ : Логос, 2015. - 232 с.

28. Формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. Навч.-метод. посіб. / За заг. ред. д. п. н., проф. Оржеховської В.М. - Кіровоград : Імекс ЛТД, 2014. - 172 с.

29. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т.П. - К., 2018.

30. Вікова психологія : Навч. посіб. / М.В. Савчин, Л.В. Василенко. - К. : Академвидав, 2005. - 360 с.

31. Трофайла Н.Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. - 2014. - Вип. 1.45. - С. 155 - 158. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2014_1.45_35

32. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Наук. ред. О.Л. Кононко. - К., 2003. - 243 с.

Електронні ресурси

33. Рекомендації щодо онлайн-безпеки для педагогічних працівників - https://stop-sexting.in.ua/wp-content/uploads/2020/09/dovidnyk_dlya_pedagogichnyh_pracivnykiv.pdf

34. Створюємо онлайн-простір разом з дітьми: довідник щодо безпечного Інтернету. Режим доступу: <https://stop-sexting.in.ua/wp-content/uploads/2020/06/dovidnyk-dlya-batkiv.pdf>

35. Навчально-методичний посібник "Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренера". Режим доступу: http://posibnyk.nus.org.ua/wp-content/uploads/HANDOUT-for-trainers_TOT-Sept-2018_corrected-final1-new.pdf

36. Серія ліфлетів з протидії булінгу для дітей, педагогів та батьків / Інфографіки. Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/1PT_1hu5Ua9sRyITKGTyT4JvLHSEZ_1G6

37. Онлайн-курс "Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти". Режим доступу: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:MON+AB101+2019_T2/about

38. Онлайн-курс "Дім (не)безпеки". Режим доступу: <https://nonviolence.ed-era.com/>

39. Anti-Bullying Alliance United against bullying. Режим доступу: <https://www.anti-bullyingalliance.org.uk/>

40. UNESCO. Режим доступу: <https://en.unesco.org/news/framework-reopening-schools>

**Директор Українського
інституту розвитку освіти**

В. Карандій

{Текст взято з сайту Міністерства освіти і науки <http://www.mon.gov.ua>}

Про затвердження типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо запобігання проявам насильства
Наказ; МОН України від 30.09.2020 № 1214
Прийняття від 30.09.2020
Постійна адреса:
<https://zakon.rada.gov.ua/go/v1214729-20>

Законодавство України
станом на 11.04.2025
поточна редакція

v1214729-20